

Scientific Bulletin of Chełm
Section of Pedagogy
No. 2/2018

PRZESTĘPCZOŚĆ NIELETNICH - WYJAŚNIENIA TEORETYCZNE
I RZECZYWISTOŚĆ BADAWCZA

JUVENILE DELINQUENCY - THEORETICAL EXPLANATIONS
AND RESEARCH REALITY

MONIKA OSTROWSKA

Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University (Poland)
e-mail: m.ostrowska@onet.pl

RENATA STOJECKA – ZUBER

Andrzej Frycz Modrzewski Krakow University (Poland)
e-mail: renata-stojecka-zuber@wp.pl

ABSTRACT *Juvenile delinquency is currently one of the most dangerous social phenomena. Despite the involvement of a large number of researchers trying to explore the causes of delinquency, despite the development of numerous theories focused on this problem, and finally, despite the permanent verification of legal provisions regarding this phenomenon, juvenile delinquency still occurs, and what is worse, increases in rates and changes in character. Increasingly more brutal crimes are committed by increasingly younger people. Investigating juvenile delinquency means monitoring changes that occur in this area, as well as learning about existing threats and forecasting activities that should translate into the elimination of deviant behaviors.*

KEY WORDS: *juvenile, delinquency, safety*

Przestępczość nieletnich jest złożonym, międzynarodowym zjawiskiem (Wieczorek, 2005, p. 20), które stanowi problem zarówno natury społecznej, psychologicznej, jak i pedagogicznej. Niezgodne z prawem zachowania nieletnich, występują zarówno w krajach wysoko uprzemysłowionych, o wysokiej stopie życiowej, jak i w państwach biedniejszych, słabiej rozwiniętych. Zachowania te są przedmiotem badań wielu naukowców, podejmujących trud opracowania podstaw teoretycznych i praktycznych, na których mogłaby się oprzeć działalność zwalczająca przestępczość i zapobiegająca jej powstawaniu.

Analiza literatury przedmiotu i statystyk policyjnych wskazuje, że w ostatnich latach obserwowane są pewne tendencje charakteryzujące przestępczość nieletnich, a mianowicie:

- przestępstwa popełniają coraz młodszy sprawcy, co jest zapewne efektem niewłaściwie funkcjonującego systemu wychowawczego realizowanego głównie w rodzinie, szkole i środowisku lokalnym;
- niepokojąco wzrasta liczba nieletnich sprawców dokonujących czynów przestępczych pod wpływem alkoholu lub narkotyków;
- obserwowana jest brutalizacja zachowań młodzieży (agresja), a także używanie przez nią niebezpiecznych narzędzi.

Generalnie notowany jest wzrost liczby nieletnich sprawców czynów przestępczych. Zaznaczyć należy, że niestety jest on szybszy, niż wśród osób dorosłych. Niepokojący wzrost przestępstw dotyczy przede wszystkim uszkodzenia ciała, bójek oraz pobic i zgwałceń.

Teorii wyjaśniających zachowania przestępcze jest bardzo wiele. Do bardziej interesujących należą: teoria zróżnicowanych powiązań E.H.Sutherlanda- amerykańskiego socjologa, uważanego za najbardziej wpływowego kryminologa XX w. oraz teoria neutralizacji stworzona przez G. Sykesa i D. Matza.

Teoria E.H.Sutherlanda stanowi od lat podstawę analizy zjawisk dewiacyjnych i jest jedną z wiodących koncepcji w socjologii dewiacji.

Proces powstawania zachowań dewiacyjnych Autor opisał w dziewięciu twierdzeniach, a mianowicie:

- „Zachowanie przestępcze jest zachowaniem wyuczonym.
- Uczenie się zachowania przestępczego następuje w toku interakcji z innymi osobami w procesie komunikowania się.

- Zasadnicza część procesu uczenia się zachowania przestępczego odbywa się w obrębie grup pierwotnych.
- Uczenie się zachowania przestępczego obejmuje zarówno techniki popełniania przestępstw- czasami skomplikowane, czasami zaś bardzo proste – jak i konkretne kierunki motywacji, dążeń, racjonalizacji i postaw.
- Uczenie się konkretnych kierunków motywacji i dążeń jest wynikiem takiego sposobu definiowania norm prawnych, który sprzyja bądź nie sprzyja naruszaniu ich.
- Jednostka staje się przestępczą wskutek nadwyżki definicji sprzyjających naruszeniu prawa, nad definicjami nie sprzyjającymi naruszeniu prawa.
- Zróżnicowane powiązania mogą się różnić częstotliwością, czasem trwania, uprzedniością i intensywnością.
- Proces uczenia się zachowania przestępczego, przez powiązania z wzorami zachowań przestępczych i nieprzestępczych obejmuje te same mechanizmy, co każde inne uczenie się.
- Chociaż zachowanie przestępcze jest wzorem ogólnych potrzeb i wartości, nie można go nimi wyjaśnić, gdyż zachowanie nieprzestępcze jest wyrazem takich samych potrzeb i wartości” (Siemaszko, 1993, p. 91-103).

Przedstawione wyżej tezy wskazują, że zdaniem E.H.Sutherlanda zachowania przestępcze nie są wrodzone, są natomiast efektem uczenia się, czyli jednostka odpowiednio nie przeszkolona nie popełni przestępstwa. Jego zdaniem wpływ mediów na tego typu zachowania jest niewielki. Media mogą spowodować wyposażenie jednostki w pewien potencjał przestępczy (wzory zachowań), ale potencjał ten realizowany jest dopiero w grupach pierwotnych. Sutherland twierdzi, że do popełnienia niektórych przestępstw potrzebne są specjalne umiejętności, których kształtowanie wymaga terminowania u „rasowego” przestępcy. Uważa również, że źródłem dewiacji jest zróżnicowanie kulturowe społeczeństwa. Każda grupa społeczna tworzy własny katalog norm postępowania, co prowadzi do konfliktu wartości i konfliktu norm postępowania, wywołując zachowania dewiacyjne. Konflikt kultur –zdaniem Autora tej teorii- jest kryminogeny przede wszystkim wtedy, gdy jest związany z wartościami chronionymi przez prawo. Istotne w procesie stawania się przestępcą są wpływy wzorów zachowań przestępczych i nieprzestępczych. Jeżeli istotna jest przewaga

tych pierwszych,- co powoduje częstotliwość kontaktów z takimi wzorami, czas trwania takich kontaktów i ich uprzedniość - to ich ranga w omawianym procesie jest znacząca. Zwrócić należy szczególną uwagę na uprzedniość , bowiem im wcześniej jednostka będzie miała kontakt z wzorami przestępczymi, tym większe jest prawdopodobieństwo, że będzie się nimi posługiwać (Kwitok, 2007, p. 150-153).

Inna teorię związaną z przyczynami przestępczości – teoria neutralizacji- stworzyli G. Sykes i D. Matza. „Udowodnili, że zachowania przestępcze- jako zachowania społeczne nabywane są w trakcie interakcji społecznych, podobnie jak motywy, popędy, racjonalizacje i postawy sprzyjające naruszeniu prawa.” Twierdzili, że osoby popełniające przestępstwa w zasadzie akceptują obowiązujące normy społeczne , czego najlepszym dowodem jest wstyd (wyrzuty sumienia), jaki przeżywają po dokonaniu czynu zabronionego. Z tego właśnie względu, zdaniem Autorów tej teorii, potencjalni przestępcy muszą znaleźć sposób, aby zneutralizować poczucie winy i ochronić samych siebie przed moralnymi skutkami własnych zachowań dewiacyjnych. Najlepszym sposobem jest użycie technik neutralizacji, których jednostka uczy się wchodząc w różnorakie interakcje społeczne. Techniki te, to nic innego jak sposoby usprawiedliwiania, pozwalające na nieuznawanie kontroli społecznej i zapewnianie samych siebie o poprawności czynów, których zamierzają dokonać. D.Matza twierdzi, że neutralizacja pozwala ludziom dryfować, pomiędzy zachowaniem przestępczym a społecznie poprawnym, pomiędzy wolnością a powściągliwością (opisuje to zjawisko w książce *Przestępczość i dryf*). Dryf jest możliwy, ponieważ techniki neutralizacji blokują społeczną i wewnętrzną kontrolę.

Na podstawie prowadzonych badań, G.Sykes i D.Matza określili 5 technik neutralizacji umożliwiających pozbycie się poczucia winy, a tym samym usprawiedliwienie zachowań przestępczych. Należą do nich:

Technika kwestionowania odpowiedzialności – to wypracowanie przekonania o braku odpowiedzialności za zachowanie przestępcze i przeniesienie jej na zdarzenia losowe lub przypisanie tzw. siłom wyższym.

- Techniki kwestionowania szkody – umożliwia koncentrowanie się na szkodzie lub krzywdzie, której dotyczy działanie przestępcze. Osoby przekonują samych siebie, że dokonany czyn jest dopuszczalny , bo nikt nie ucierpiał (np. nie krzywdzę właściciela kradnąc mu samochód, bo samochód jest ubezpieczony).

- Technika kwestionowania ofiary – umożliwia akceptację dokonanego czynu przestępczego z jednoczesnym usprawiedliwieniem zachowania w kontekście jego zgodności z prawem (np. ofiara zrobiła coś złego i dlatego dostał zasłużoną karę, czyli należało mu się).
- Technika potępienia potępiających- pozwala na odwrócenie uwagi od swoich zachowań przestępczych a koncentrowanie jej na działaniach i motywach tych, którzy takie zachowania potępiają (nie winię mnie, bo wszyscy łamią prawo).
- Technika odwołania się do wyższych racji- pozwala na usprawiedliwienie działania przestępczego z powodu konieczności poświęcenia potrzeb większej grup – społeczeństwa, dla potrzeb mniejszej grupy do (np. robię to dla przyjaciół) (Zuber, Greenberg, Williams, 2016, p. 163-183).

Poprzez użycie kilku lub jednej techniki neutralizacji, jednostka może przekonać siebie, że to co robi, jest/ powinno być akceptowalne bez względu na to, co dyktują normy społeczne.

Początkowo teoria neutralizacji była stosowana tylko i wyłącznie do młodocianych sprawców czynów przestępczych, obecnie zaś odnosi się do wszystkich grup wiekowych, jak również do bardzo szerokiej gamy przestępstw.

Wiele teorii i koncepcji wskazuje, że przyczyn przestępczości nieletnich należy szukać w niewłaściwie funkcjonującej rodzinie i w środowisku.

Rodzina, będąca podstawowym środowiskiem wychowawczym każdego dziecka, może sprawić, że przyswajane przez nie normy społecznego postępowania, wartości i postawy, pozostają w sprzeczności ze społecznymi oczekiwaniami i zapisami prawa (Mazur, 2007a). Destrukcyjny wpływ na dziecko mają wzorce agresywnego zachowania w rodzinie, dominacja kary jako metody wychowawczej, nieprawidłowe kontakty emocjonalne dziecka z rodzicami, alkoholizm rodzica, brak opieki nad dzieckiem, brak kontroli jego zachowań, czy wreszcie niewłaściwe warunki życia (niski poziom materialny, niewłaściwe warunki socjalne) (Mazur, 2007b).

Ważnym środowiskiem życia każdego dziecka jest grupa rówieśnicza, która jest miejscem realizacji wielu potrzeb, od potrzeby akceptacji społecznej, poczucia własnej wartości, przynależności, do potrzeby samorealizacji czy spędzania czasu wolnego. Z literatury przedmiotu wynika, że dzieci nie znajdujące właściwego oparcia w grupie rówieśniczej, najczęściej nie akceptują istniejącego porządku moralno – prawnego, poszukując podobnych sobie, stają się członkami różnych

grup przestępczych. Przynależność do takich grup wymusza jakby określone zachowania, które dodatkowo podlegają ocenie i decydują o statusie w grupie. Mowa tu o brutalności, agresywności, bezduszości, itp. Wielkie niebezpieczeństwo polega na uczeniu się od grup rówieśniczych sposobów postrzegania przestępstwa, jako zachowania-w określonych warunkach - usprawiedliwionego.

Należy zaznaczyć, że nie tylko badacze pracują na doskonaleniu modeli przyczynowych popełniania i zaniechania przestępstw. Duże znaczenie mają w tym względzie także określone zapisy prawa.

W Polsce na niebezpieczeństwa związane z rozwojem patologii i przestępczości wśród nieletnich zwrócił uwagę Sejm RP, podejmując w dniu 7 maja 1998 r. uchwałę w sprawie przeciwdziałania i zwalczania zjawisk patologicznych wśród nieletnich. Powód podjęcia takiej decyzji w pewnym stopniu oparty był na niepokojącym zjawisku wzrostu przestępczości nieletnich w Polsce.

Źródłami prawnymi regulującymi pojęcie „nieletni” są Kodeks Karny oraz Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich.

W art. 10 Kodeksu Karnego przyjęto zasadę, iż osoba, która ukończy 17 rok życia „zaczyna ponosić odpowiedzialność karną za naruszenie swoim zachowaniem czynu zabronionego”⁵ Tym samym osoba, która nie ukończyła 17 roku życia wg. prawa nie ponosi winy a to oznacza, że w rozumieniu prawa nie jest również zdolna do popełnienia przestępstwa. Może natomiast popełnić czyn zabroniony za popełnienie, którego grozi kara. Od tej zasady jednak w określonych przypadkach kodeks przewiduje odstępstwo i wyjątkowo osoba, która ukończyła 15 lat może odpowiadać za popełnienie niektórych przestępstw. W tej kwestii ustawodawca, mając na celu ochronę wartości najbardziej chronionych, określił zamknięty katalog przestępstw wskazanych w art. 134 (zamach na życie Prezydenta RP), art. 148 § 1, 2 lub 3 (zabójstwo), art. 156 § 1 lub 3 (spowodowanie ciężkiego uszczerbku na zdrowiu), art. 163 § 1 lub 3 (sprowadzenie groźnego dla wielu osób zdarzenia), art. 166 (przejęcie kontroli nad statkiem), art. 173 § 1 lub 3 (sprowadzenie katastrofy w ruchu), art. 197 § 3 (gwałt), art. 252 § 1 lub 2 (uprowadzenie lub przetrzymywanie zakładnika) oraz w art. 280 (rozbój), których popełnienie może skutkować tym, że nieletni zostanie pociągnięty do odpowiedzialności na tych samych zasadach, jak osoba dorosła.

Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich wyodrębnia trzy określenia:

- nieletnim jest osoba do 18 lat wykazująca przejawy demoralizacji,
- nieletnim jest osoba, która dopuściła się czynu karalnego mając ukończone 13 lat ale nie ukończyła 17 lat,
- nieletnim jest również osoba, wobec której zostały orzeczone środki poprawcze lub wychowawcze, która jednak nie ukończyła 21 lat (Habrat, 2007, p. 116).

Jako wzorzec postępowania w sprawach nieletnich traktuje się „Wzorcowe Reguły Minimum Narodów Zjednoczonych dotyczące Wymiaru Sprawiedliwości wobec Nieletnich” przygotowane przez obradujące w Pekinie Międzynarodowe Zebranie Przygotowawcze a przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych 29 listopada 1985 roku, stąd nazwa potoczna „Reguły Pekińskie”.

Podstawowym założeniem reguł jest to, że państwa członkowskie, zgodnie z ich interesem, działać mają na rzecz dobra i pomyślności nieletnich oraz ich rodzin, z naciskiem na minimalizację potrzeby interwencji wymiaru sprawiedliwości, jak również na otoczenie ich opieką, przed pojawieniem się przejawów łamania prawa.

Reguły są tak sformułowane, aby mogły zostać zastosowane w różnych systemach prawnych i mogły wytyczać minimalne standardy postępowania z nieletnimi, bez względu na stosowany system, czy sposób ich definiowania, dają możliwość uzależniania granicy nieletniości od danego ustawodawstwa. Wskazują także konieczność innego podejścia do osoby nieletniej będącej sprawcą przestępstwa, niż do osoby dorosłej, z naciskiem na elastyczne działania ukierunkowane bardziej na opiekę i pomoc, aniżeli na umieszczanie nieletniego w zakładzie, czy stosowanie podobnych kar (http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/innedok_wrmwsn-rp.php).

W Kodeksie Karnym w art. 115.§10 czytamy: „Młodocianym jest sprawca, który w chwili popełnienia czynu zabronionego nie ukończył 21 lat i w czasie orzekania w pierwszej instancji 24 lat”. Natomiast w art. 54 KK jako przesłankę wiodącą, sąd winien podczas wymierzania kary nieletniemu i młodocianemu mieć na uwadze czynnik wychowawczy. Kodeks wskazuje ponadto, że sprawcy popełniającemu przestępstwo przed ukończeniem 18 lat nie mogą być skazani na dożywotnie pozbawienie wolności. Art. 60.§1 KK przewiduje również możliwość zastosowania w stosunku do młodocianego nadzwyczajnego złagodzenia kary, jeśli przemawiają za tym względy wychowawcze. Względy wychowawcze i uzasadniona troska o sprawowanie wzmożonego nadzoru, wskazana została w

art. 70.§2 KK, w którym określono, iż przy zastosowaniu zawieszenia wykonania zasądzonej kary pozbawienia wolności w stosunku do młodocianego sprawcy, okres próby wynosi od 3-5 lat od uprawomocnienia się wyroku a nie od 2-5 lat, jak u dorosłych. Art. 73.§2 KK przewiduje również obowiązek zastosowania dozoru kuratora w stosunku do młodocianego sprawcy przestępstwa umyślnego.

Dla porządku wskazać należy, iż w Kodeksie Karnym wstępuje pojęcie małoletni. Termin ten ma raczej charakter cywilny, określa osobę, która jest niepełnoletnia, czyli nie ukończyła 18 roku życia i nie ma konfliktów z prawem. Został wprowadzony w celu ogólnego określania osoby poszkodowanej, która nie jest osobą pełnoletnią.

W zależności od przyjętych kryteriów można wyodrębnić różne kategorie przestępstw:

- Ze względu na surowość kary (art.7. KK):
 - zbrodnia – jest to „czyn zabroniony, zagrożony karą pozbawienia wolności na czas nie krótszy od lat 3 albo karą surowszą,”
 - występki – „..... jest czyn zabroniony, zagrożony grzywną powyżej 30 stawek dziennych, karą ograniczenia wolności albo karą pozbawienia wolności przekraczającą miesiąc”.
- Ze względu na skutek:
 - materialne (skutkowe) – składa się na nie działanie i skutek działania sprawcy, np. pobicia, uszkodzenia ciała kradzieże itp,
 - formalne (bezsuktkowe) dochodzi do nich w wyniku samego działania sprawcy a jego skutek nie jest znaczący.
- Ze względu na rodzaj zamiarów czy winy sprawcy:
 - umyślne,
 - nieumyślne.
- Ze względu na rodzaj zachowania czy działania sprawcy:
 - popełnione przez działanie,
 - popełnione przez zaniechanie działania, do którego był zobowiązany.
- Ze względu na sposób ścigania (zasady wszczęcia postępowania):
 - ścigane z urzędu (oskarżenie publiczne),
 - ściganie z oskarżenia prywatnego (na szkodę jednostki o niewielkiej społecznej szkodliwości).

- Ze względu na rodzaj dóbr przez prawo chronionych:
 - przestępstwa polityczne (przeciwko ustrojowi państwa a sprawca kierowany jest pobudkami politycznymi),
 - przestępstwa pospolite (wszystkie inne przestępstwa) (<http://encyklopediaprawa.fm.interia.pl/d/pojecieirodzajeprzestepstw.html>).

Należy zaznaczyć, iż karane są tylko przestępstwa wypływające z woli człowieka, gdyż jak wcześniej wspomniano, same myśli i zamiary nie są przestępstwem i nie wyciągane są wobec nich skutki prawne. Karze nie podlegają czyny, które:

- są przymusem nieodpornym, absolutnym (*vis absoluta*), będącym fizycznym oddziaływaniem na sprawcę, wskutek którego zachowanie jego jest całkowicie zdeterminowane tym przymusem i nie zależy od woli sprawcy,
- są przymusem względnym (*vis compulsiva*), gdy zachodzi wpływ na wolę przymuszanego, ale jego wola nie jest przekreślona,
- są odruchem warunkowym, który wyrządza szkodę np. konwulsje, gwałtowne reakcje na ból,
- czyny podejmowane podczas wyłączenia świadomości, np. w czasie snu fizjologicznego lub hipnozy.

W art. 5 UoPwsN unormowano zasady stosowania środków wychowawczych i poprawczych oraz zasady orzekania kar, poprzez następującą treść tego art.: „Wobec nieletniego mogą być stosowane środki wychowawcze oraz środek poprawczy w postaci umieszczenia w zakładzie poprawczym; kara może być orzeczona tylko w wypadkach prawem przewidzianych, jeżeli inne środki nie są w stanie zapewnić resocjalizacji nieletniego” tym samym z zasady zapobieganie i zwalczanie demoralizacji i przestępczości nieletnich powinno być realizowane przy zastosowaniu środków wychowawczych i poprzez użycie środka poprawczego, co wynika z faktu, iż nieletni zasadniczo nie ponosi odpowiedzialności karnej” (Bojarski, Skrętowicz, 2011, p. 55).

Podział środków przewidzianych do zastosowania wobec nieletnich na wychowawcze i poprawcze został przedstawiony w art. 6 ustawy (*ibidem*). Wynika z niego, iż Sąd może:

- udzielić upomnienia;

- zobowiązać do określonego postępowania a zwłaszcza naprawienia szkody, wykonania prac, czy świadczeń na rzecz społeczności lub pokrzywdzonego, przeproszenia pokrzywdzonego, podjęcia nauki albo pracy, uczestniczenia w zajęciach wychowawczych, terapeutycznych, szkoleniowych, powstrzymania się od pobytu w określonym środowisku albo miejscach, zaniechania używania alkoholu lub innych środków służących wprowadzaniu się w stan odurzenia;
- ustalić nadzór odpowiedzialnego opiekuna lub rodziców;
- ustanowić nadzór ze strony udzielających poręczenia za nieletniego organizacji społecznych, młodzieżowych, zakładu pracy bądź osoby godnej zaufania;
- zastosować nadzór kuratorski;
- skierować do ośrodka kuratorskiego lub organizacji społecznej, instytucji zajmującej się pracą z nieletnimi o charakterze wychowawczym, terapeutycznym szkoleniowym, co jednak wymaga uprzedniego porozumienia się z tą organizacją lub instytucją;
- orzec zakaz prowadzenia pojazdów;
- orzec przepadek rzeczy, które zostały uzyskane w związku z popełnionym czynem karalnym;
- orzec o umieszczeniu w rodzinie zastępczej, młodzieżowym ośrodku wychowawczym, młodzieżowym ośrodku socjoterapii;
- orzec o umieszczeniu w zakładzie poprawczym
- zastosować inne środki zastrzeżone w ustawie do właściwości sądu rodzinnego, albo zastosować środki przewidziane w kodeksie rodzinnym i opiekuńczym (ibidem, p. 58).

Ponadto w Ustawie przewidziano także pozasądowe środki wychowawcze i lecznicze. Sędzia rodzinny może więc przekazać sprawę nieletniego szkole, do której on uczęszcza bądź organizacji społecznej, do której należy i wskazać im środki oddziaływania wychowawczego. Placówka/instytucja/organizacja w przypadku nieskuteczności zastosowanych środków, zobowiązana jest powiadomić o tym sąd rodzinny. (art 42 §4 u.p.n.) (ibidem, p.138). Innym pozasądowym środkiem jest umieszczenie nieletniego w zakładzie leczniczym lub placówce opiekuńczej, a jeśli zachodzi jedynie potrzeba zapewnienia opieki wychowawczej, sąd może orzec o umieszczeniu w młodzieżowym ośrodku

socjoterapii lub wychowawczym. Może także zdecydować o umieszczeniu w domu pomocy społecznej (art 12 u.p.n.) (ibidem, p. 89).

Wymienione środki wychowawcze różnią się stopniem oddziaływania na nieletniego,(dolegliwość, zdyscyplinowanie), jak i charakterem. Są wśród nich środki czysto wychowawcze, opiekuńczo – wychowawcze i zapobiegawczo wychowawcze. Taki podział środków potwierdza pogląd, iż przewodnią myślą niniejszej ustawy nie jest dążenie do różnego rodzaju form odpowiedzialności nieletniego, ale tworzenie systemu oddziaływania wychowawczego (ibidem, p. 55-56).

Wartym zauważenia jest fakt, że Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich, nie definiuje wprost kluczowego pojęcia, jakim jest demoralizacja, wymieniając w art. 4 jedynie jej typowe przejawy, co już z założenia daje możliwość ewolucji zakresu zachowań charakteryzujących to pojęcie.

Przedstawione powyżej rozważania teoretyczne dotyczące literatury przedmiotu i zapisów prawa, należy uznać za wprowadzenie do prezentacji wyników badań dotyczących przestępczości nieletnich. Ich terenem było województwo małopolskie, techniką- analiza dokumentów, zaś analizowanymi dokumentami były statystyki policyjne Komendy Wojewódzkiej Małopolski.

Rozpatrując przestępczość (ogółem) na terenie województwa małopolskiego w latach 2010 – 2017 można zauważyć (tab. 1) wzrost przestępstw w następujących kategoriach : zabójstwo, rozbój z bronią, bójka i pobicie oraz związane z ustawą o przeciwdziałaniu narkomanii.

Tab. 1. Wybrane kategorie przestępstw stwierdzone ogółem

Rodzaj przestępstwa	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Zabójstwo	11	20	19	0	42	41	17	22
Zgwałcenie	35	42	36	0	101	95	182	129
Kradzież	9364	9206	9100	17352	13958	11071	9368	7894
kradzież z włamaniem	4162	3741	3214	8975	7159	5837	4747	4013
rozbój i wymuszenie rozbójnicze	1564	1652	1656	1534	1405	871	787	850
- rozbój z bronią	147	129	108	0	63	65	62	62
uszczerbek na zdrowiu	427	284	360	943	922	753	806	874
bójka lub pobicie	282	231	210	617	602	398	363	350

uszkodzenie rzeczy	2525	2421	2306	0	3996	3455	3351	3068
ustawa o przeciwdziałaniu narkomanii	2498	1536	1508	7532	7663	6758	9706	11904

Źródło: KWP Kraków

Analiza materiału badawczego dotycząca udziału nieletnich w wybranych kategoriach przestępstw stwierdzonych wskazuje, iż w wielu wyszczególnionych kategoriach przestępstw widoczny jest mniejszy lub większy spadek udziału nieletnich – kradzieże, kradzieże z włamaniem, uszczerbek na zdrowiu, bójka lub pobicie. Niestety są takie kategorie przestępstw popełnianych przez nieletnich, których liczba rośnie z roku na rok. Dotyczy to przede wszystkim czynów zabronionych, wynikających z ustawy o przeciwdziałaniu narkomanii. W okresie 7 lat (2010 – 2017) liczba tych przestępstw uległa prawie podwojeniu. Niepokoić powinna również utrzymująca się na wysokim poziomie liczba rozbojów i wymuszeń rozbójniczych. Dokładne dane dotyczące omawianego problemu prezentuje tabela 2.

Tab.2. Wybrane kategorie przestępstw stwierdzonych i popełnionych przez nieletnich

Rodzaj przestępstwa	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
zabójstwo	2	0	0	0	0	1	1	0
zgwałcenie	1	12	0	0	3	17	5	4
kradzież	259	273	367	394	137	138	118	90
-kradzież kieszonkowa	2	1	-	-	-	-	-	-
-kradzież samochodu	1	8	-	-	-	-	-	-
kradzież z włamaniem	111	86	75	182	117	71	35	74
rozbój i wymuszenie rozbójnicze	173	1029	1067	452	445	185	179	288
- rozbój z bronią	11	3	8	1	0	3	2	5
uszczerbek na zdrowiu	224	116	169	126	85	96	56	70
bójka lub pobicie	71	55	40	86	67	30	42	22
uszkodzenie rzeczy	93	72	91	127	108	64	80	57
ustawa i przeciwdziałaniu narkomanii	756	607	501	1009	925	726	1077	1426

Źródło: KWP Kraków

Przedstawione wyniki analizy dokumentacji KWP Kraków, dotyczącej udziału nieletnich w przestępstwach stwierdzonych, pozwala mieć przekonanie, że przestępczość nieletnich to ważny problem społeczny. Zapisy prawa, nawet najbardziej doskonałe nie doprowadzą do skutecznego rozwiązania. Ważna jest wczesna interwencja, ale najważniejsza profilaktyka i właściwa realizacja procesu wychowawczego.

BIBLIOGRAFIA:

- Bojarski, T., Skrętowicz, E. (2011). Ustawa o postępowaniu w sprawach nieletnich komentarz. Warszawa: Lexis Nexis.
- Habrat, D. (ed.) (2007). Kryminologia. Warszawa: Wolters Kluwer.
<http://encyklopediaprawa.fm.interia.pl/d/pojecieirodzajeprzestepstw.html>
(access: 2018, 11, 04).
- <http://statystyka.policja.pl/portal.php?serwis=st&dzial=942&id=50256&sid=c5eac4ddeca7918dab4e2ab8e0b2805b> (access: 2018, 11, 04).
- http://www.unic.un.org.pl/prawa_czlowieka/innedok_wrmwsn-rp.php
(access: 2018, 11, 04).
- Kwitok, A. (2007). Przemoc w rodzinie jako źródło zachowań agresywnych młodzieży. Katowice: UŚ.
- Mazur, P. (2007a). W trosce o wychowanie ku wartościom w rodzinie. In: J. Zimny (ed.), Szkolnictwo katolickie w myśli Kościoła (p. 234-240), Stalowa Wola: KUL.
- Mazur, P. (2007b). Zagrożenia cywilizacyjne współczesnej rodziny. In: J. Zimny (ed.), Szkolnictwo katolickie w myśli Kościoła (p. 155-162), Stalowa Wola: KUL.
- Pospieszyl, I. (2008). Patologie społeczne. Warszawa: PWN.
- Siemaszko, A. (1993). Granice tolerancji. O teoriach zachowań dewiacyjnych. Warszawa: PWN.
- Sprawozdanie z zakresu rozpoznania i profilaktycznej pracy Policji na rzecz zapobiegania demoralizacji nieletnich oraz patologiom społecznym za rok 2013. Kraków: KWP.
- Ustawa z dnia 6.06.1997, Kodeks Karny (Dz.U.97.88.553).
- Wieczorek, L. (2005). Przestępczość i demoralizacja nieletnich w Polsce w okresie transformacji ustrojowej. Katowice: Progres.
- Zuber, M.J., Greenberg, E.W., Williams, L.M. (2016). Różnorodne rozumienie niektórych przestępstw i ich kontekstu: kwantyfikacja technik neutralizacji. Resocjalizacja Polska, 11.